

MATRIKA STUDENTŮ

VERONIKA KUDROVÁ

Právnická Fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá institutem matriky studentů. Popisuje jeho právní původ, význam a spojení se souvisejícími instituty a jevy. Dále popisuje relevantní problematické jevy. Téma nakonec doplňuje krátkým představením příbuzných institutů - školní matrikou a registrem docentů a profesorů

Key words in original language

Student; studium; zákon o vysokých školách; poplatky za studium; školní matrika; registr docentů a profesorů.

Abstract

The contribution deals with legal institute of registry of students. It describes its origin, importance and its connection to the related institutes. Therefore it describes relevant problems. By the end it also provides a brief introduction to the related legal institutes - registry of scholars and registry of assoc. professors and professors.

Key words

Student; study; higher education act; study-related fees; registry of scholars; registry of assoc. professors and professors.

1. ÚVOD

Pojem matrika je obecně používán pro státní evidenci narození, uzavření manželství, resp. vzniku registrovaného partnerství, a úmrtí fyzických osob na území České republiky, jakož i českých občanů v zahraničí, podle zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen "zákon o matrikách"). Potřeba evidovat uvedené údaje má své dávné historické kořeny - knihy křestní jsou vedeny již od počátku křesťanství, knihy sňatků a úmrtí od dob justiniánských. Podrobněji právně upraveny byly v roce 1614¹.

Naproti tomu matrika (vysokoškolských) studentů je institutem poměrně novým - do českého právního řádu byl zaveden až zákonem č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách) (dále jen "zákon o vysokých školách" či též jen "zákon").

¹ Laštovka, K. in HÁCHA, E. a kol. Slovník veřejného práva československého. Svazek II. Reprint původního vydání z roku 1932. Praha : Eurolex Bohemia, 2000, s. 549.

Na rozdíl od výše uvedené matriky v užším slova smyslu se matrika studentů obecně známosti netěší. Cílem toho příspěvku je proto jednak rozšíření povědomí o matrice studentů, a dále upozornění na problematické jevy, které je třeba brát v úvahu a v rámci možností jejich nepříznivý dopad eliminovat.

Dosaženo toho má být popisem institutu matrika studentů, jeho spojením s dalšími aspekty vysokého školství, jakož i stručným doplněním informací o příbuzných institutech, jimiž jsou *školní matrika* a *registr docentů a profesorů*.

2. MATRIKA STUDENTŮ

Jak bylo již uvedeno, matrika studentů je poměrně novým institutem českého práva. Zaveden byl zákonem o vysokých školách, a to *jako prostředek pro přesnou evidenci studentů*² sloužící také k rozpočtovým a statistickým účelům.

Student je osobou zapsanou v akreditovaném studijním programu. Jeho *studium* začíná dnem zápisu do studia, došlo-li ke vzniku práva na zápis na základě rozhodnutí děkana (rektora) o přijetí uchazeče ke studiu, případně dnem opakovaného zápisu do studia v případě, že bylo studium přerušeno. Ukončuje se buď řádně – absolvováním studijního programu zakončeného vykonáním státní závěrečné zkoušky (nebo její poslední části), anebo jinak, než řádně, a to

- zanecháním studia – dnem, kdy bylo vysoké škole (fakultě) doručeno písemné prohlášení o zanechání studia
- rozhodnutím příslušného orgánu vysoké školy o ukončení studia (pro nesplnění studijních požadavků) či o vyloučení ze studia (v důsledku sankce za disciplinární přestupek či podvodné jednání při přijímacím řízení) - dnem, kdy takové rozhodnutí nabylo právní moci
- omezením (odnětím či zánikem) akreditace studijního programu - samotným vznikem předpokládané situace, nejpozději dnem, kdy uplynula lhůta stanovená v rozhodnutí ministerstva³.

² VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY (4. 7.1996 - 2. 1.1998). Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona ze dne ... 1997, o vysokých školách a o změně a doplnění zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o vysokých školách) [zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)]. Poslanecká sněmovna : tisk č. 329, 1997.

³ Zákon paradoxně řeší jen některé situace, za nichž studium zaniká společně se zánikem akreditace, zcela však opomíjí např. situaci, kdy k zániku akreditace došlo uplynutím doby, na níž byla udělena.

2.1 OBSAH INSTITUTU

Do matriky studentů se zaznamenává jméno, příjmení, rodné číslo, stav a trvalý pobyt studenta, u cizinců též datum narození, pohlaví, bydliště v České republice a státní občanství.

O studentech studujících na českých vysokých školách jsou v nich povinně vedeny údaje o

- zápisu do studia,
- předchozím vzdělání,
- studijním programem, studijním oborem, formě studia,
- zápisu do vyššího ročníku nebo dalšího bloku,
- složených státních zkouškách a uděleném akademickém titulu,
- přerušení studia, a
- ukončení studia.

Zákon přitom připouští, aby vysoká škola zaznamenávala do matriky studentů i další údaje potřebné pro sledování průběhu studia jednotlivých studentů.

Zatímco pro slovenský ekvivalent - registr studentů⁴ - platí, že vysoké školy mohou poskytovat jen vybrané údaje v něm vedené, a to právnickým a fyzickým osobám, se kterými mají uzavřenou dohodu o poskytování služeb vyžadujících použití průkazu studenta⁵, český zákon o vysokých školách poněkud volněji stanoví, že vysoká škola sdělí příslušný údaj tomu, kdo osvědčil právní zájem⁶.

Aby bylo možno údaje vedené jednotlivými vysokými školami využívat pro statistické a rozpočtové účely, byla Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy (dále též jen "Ministerstvo") přiznána pravomoc sdružovat a využívat informace z matrik studentů jednotlivých vysokých škol. Za

⁴ Register študentov.

⁵ § 73 odst. 5 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ § 88 odst. 5 zákona o vysokých školách.

účelem realizace této kompetence vznikla databáze sdružených informací matrik studentů (dále jen "SIMS")⁷.

Do této databáze jsou čtyřikrát ročně přenášena zákonem stanovená data z jednotlivých matrik studentů, relevantní data jsou pak zároveň ze SIMS transferována zpět do matrik. Tak dochází nejen k centrálnímu sběru informací Ministerstvem, ale též k doplnění relevantních informací do jednotlivých matrik. Tím se škola, která ve své matrice eviduje určitého studenta, dozví relevantní informace o jeho dalších studiích.

Toliko vysoká škola je oprávněna činit záznamy do matriky studentů, a to pouze ohledně studií jí uskutečňovaných.

2.2 VÝZNAM INSTITUTU

V obecné rovině poskytuje matrika studentů a zejména SIMS nezbytný podklad pro nejrůznější statistická data. Konkrétněji pak jde zejména o data potřebná pro **financování** základní činnosti veřejných vysokých škol a dále o data rozhodná pro **vyměřování poplatků spojených se studiem**. V poslední době vzrůstají data uvedená v matrice studentů na významu též pro **posouzení řádného průběhu studia**⁸.

Rozpočet státních vysokých škol je dán kapitolou příslušného ministerstva (Ministerstva obrany či Ministerstva vnitra), soukromé vysoké školy jsou zásadně povinny samy si zajistit prostředky na svou činnost. Veřejné vysoké školy získávají na svou vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost nebo svůj rozvoj či na ubytování a stravování studentů finanční prostředky ze státního rozpočtu. Přidělovány jsou jim podle různých kritérií, z nichž celkem 8 (kritéria A, B1, B2, B3, C, D, S, U, J) je odvozeno od počtu studentů splňujících určitá kritéria.⁹

Poplatky za studium jsou sankcí, která má odradit studenty vysokých škol od nežádoucího studijního jednání blíže specifikovatelného jako neúměrné

⁷ Blíže k tomu ŠMÍD, V., KOHOUTKOVÁ, J. Matriky studentů vysokých škol v ČR a jejich informační hodnota. In Mezinárodní konference RUFIS 2000. Sborník příspěvků. Brno : ApS Brno, spol. s r.o., 2000. s. 111-115.

⁸ Na podzim roku 2009 se pro studia ukončená v době podstatně kratší než je jejich standardní doba vžil termín "*rychlostudium*", pro jejich absolventy pak pojem "*rychlostudent*." Právě informace získané z matrik studentů umožnily posouzení patřičných aspektů.

⁹ Srov. Pravidla pro poskytování dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, Č.j.: 598/2010-33 z neúvedeného 2. 2010.

prodlužování studia či opakované studování obdobného stupně¹⁰. Jejich úprava je zakotvena v § 58 zákona o vysokých školách.

2.3 NĚKTERÉ PROBLEMATICKÉ ASPEKTY

Slabá místa matrik studentů vyplývají jak z praktických aspektů, tak i z nedokonalostí právních.

Zásadním praktickým problémem je **slepé místo v časovém období mezi jednotlivými daty sběrů informací** z matrik vedených vysokými školami do SIMS. Toto slepé místo pak nutně vede k tomu, že informace získaná ze SIMS neodpovídá vždy realitě.

Tento rozpor s realitou není tak podstatný, pokud jde o financování vysokých škol, neboť pro něj jsou pro jeho složitost a podstatu přidělování prostředků na budoucí období i tak rozhodné údaje minulé době, na níž se finanční prostředky přidělují.

K nenapravitelným rozporům může ale vést zpoždění skutečných informací ve věci poplatků spojených se studiem. Vysoká škola je totiž povinna vyměřit studentovi poplatek za další studium v případě, že studuje v bakalářském studijním programu či magisterském studijním programu nenavazujícím jako absolvent jiného bakalářského studijního programu či magisterského studijního programu či pokud absolvent magisterského studia studuje v jiném studiu magisterském. Obdobně pro stanovení doby rozhodné pro vyměření poplatku za studium je relevantní též doba předchozích neúspěšných studií.

Protože je vysoká škola nadána pravomocí samosprávně rozhodovat toliko o členech své samosprávy, tedy o členech své akademické obce, nemůže samosprávně vyměřovat poplatky za studium svým nečlenům - úspěšným či neúspěšným absolventům. Zpoždění dostupných informací za realitou je tedy způsobilé vyvolat situaci, kdy sice na faktický stav dopadá právní norma zakotvující povinnost vysoké školy vyměřit poplatek za studium, ovšem ve skutečnosti o tom vysoká škola (ještě) neví. Ve chvíli, kdy se informaci dozví, již nemusí být dána její působnost nad osobou, která svým jednáním naplnila skutkovou podstatu daného poplatku.

Otázkou je, v jakém stupni proporcionality by byla případná investice do systému, který by umožňoval častější sběr dat¹¹ či dokonce jeho aktualizaci

¹⁰ K tomu blíže KUDROVÁ, V. Poplatky za studium nejsou školným. *Revue Universitas*. 2010, roč. 43, č. 2, s. 16 - 22. ISSN 1211-3387.

¹¹ Jak vyplývá z informace uvedené na webových stránkách Univerzity Karlovy, sběr dat probíhá čtyřikrát ročně. Informační systém Univerzity Karlovy : Informační systém Studium : Metodika práce s IS Studium : SIMS [online]. [cit. 10-11-17]. Dostupné z <http://is.cuni.cz/IS-89.html>.

v reálném čase, vzhledem k počtu případů, na něž výše popsany nežádoucí jev dopadá.

Pokud jde o právní nedostatečnost, lze poukázat zejména na **rozsah informací** evidovaných v matrice studentů a dále na **okruh povinných subjektů**, jakož i na **procedurální požadavky** na zápisy těmito subjekty činěné.

Okruhem povinných subjektů jsou zde myšleny především **zahraniční vzdělávací instituce**, které z podstaty věci nejsou a ani nemohou být nuceny participovat na SIMS.

Přestože funkce poplatků za studium je vztažena k výdajům na vzdělávání na českých vysokých školách, neboť právě do nich směřují finance za účelem poskytování ústavně zaručeného práva na bezplatné vysokoškolské vzdělání¹², a tedy není účelné zjišťovat předchozí studium na školách zahraničních, je jistě účelné zjišťovat průběh a délku vzdělání předchozího v případě, že ve stávajícím studiu došlo k uznání částí studia. A to proto, že student, jemuž byly v souvislosti s předchozím zahraničním vzděláním uznány podstatné části studia, se pak na základě údajů dostupných v matrice studentů vypovídajících pouze o průbězích studií na českých vysokých školách, může jevit jako *rychlostudent*.

S ohledem na svrchovanost státní moci lze soudit, že požadavek na evidenci potřebných údajů zahraničními vzdělávacími institucemi terciárního vzdělávání, není splnitelný.

Mezi skutečnostmi evidovanými v matrice studentů bez jakýchkoli pochybností schází informace o **účastenství v programu celoživotním vzdělání**¹³. To bylo mezi okruhy činností vysokých škol implementováno jako prostředek umožňující jednak diferenciaci příjmů vysokých škol, ale také jako způsob, jak rozšířit možnost poskytovat / přijímat vysokoškolské vzdělání i nad rámec ústavních omezení daného možnostmi společnosti. Pro celoživotní vzdělávání obsahově se shodující se vzděláváním v akreditovaném studijním programu je typické, že na jeho základě může dojít k uznání absolvovaných předmětů až do rozsahu tří let studia v případě studia magisterského¹⁴. Protože ale účastenství v programu celoživotního vzdělávání není studiem, neeviduje se v matrice studentů. V ní se potom student, který dosáhl takto rozsáhlého uznání získaných předmětů, může

¹² Z tohoto pohledu není zřejmé, proč podléhají sankcím též studia na soukromých vysokých školách, tedy studia státem nefinancovaná.

¹³ § 60 zákona o vysokých školách.

¹⁴ Ze zákona lze uznat získané kredity až do výše 60% kreditů potřebných k úspěšnému ukončení studia.

jevit jako *rychlostudent*, zejména za předpokladu, že následně ukončí pětileté magisterské studium během dvou let.

Dále je třeba poukázat na skutečnost, že **kreditový systém** implementovaný řadou českých vysokých škol, nejen, že vyjadřuje studijní zátěž určitého předmětu a umožňuje volný pohyb splněných předmětů, ale často též připouští vlastní volbu strategie studia. Je-li totiž student postaven před možnost zapisovat si předměty v téměř libovolném množství a pořadí, je pravděpodobně nadán též možností zapisovat si předměty v množství vyšším oproti doporučenému studijnímu plánu. Tím je schopen - v případě jejich úspěšného plnění - dosáhnout legálního průběhu studia v době podstatně kratší oproti standardní době studia.

Tyto skutečnosti by měla matrika studentů reflektovat. Zákon by měl proto za další údaje evidované v matrice studentů prohlásit také údaje o účastenství v programu celoživotního vzdělávání a dále údaje o semestrálně splněných kreditech. Obě aktuálně chystané novely zákona o vysokých školách reflektují související problematiku (vypořádání se s *rychlostudenty* je ambicí novely první, koncepční změny v poplatcích za studium a vybraném financování vysokých škol je předmětem novely druhé), ovšem údaje evidovanými v matrice studentů se ani okrajově nezabývají.

Posledním problematickým jevem, jemuž je vhodné věnovat pozornost, je skutečnost, že o zápisu do matriky studentů se **nečiní rozhodnutí**. Záznam je prováděn neformálně, a to pověřenými zaměstnanci vysoké školy. Tito jsou sice povinni provádět většinu požadovaných zápisů bezprostředně po rozhodné události¹⁵, nicméně v případě, že tak neučiní, neexistuje o tom formální záznam, který by svou trvalostí a důkazní průkazností zároveň nepřímo nutil daného zaměstnance záznam skutečně učinit.

V praxi tak někdy dochází k případům, kdy student doručí vysoké škole písemně projevenou vůli o zanechání svého studia, dotyčný zaměstnanec však zápis o ukončení studia neprovede okamžitě, nýbrž až společně s dalšími zápisy, a studentovi se tak mimo jeho vůli prodlužuje evidovaná doba neúspěšně ukončeného studia. Vysoké škole tím zároveň v závislosti na období vzniká šance, že takto formálně vedený student bude rozhodný pro výpočet přidělených finančních prostředků, přesněji, že se o jeho probíhající studium vysoké škole přidělené prostředky navýší. Čili vzniká zde střet zájmů.

Proto je-li vedlejší funkcí přičítání neúspěšně ukončených studií studentská (absolventská) kontrola nad neoprávněným evidováním studia, bylo by na místě, aby tato kontrola měla pevnější formální pravidla. Tedy aby se o

¹⁵ § 88 odst. 4 zákona o vysokých školách.

zápise činilo rozhodnutí, které by bylo samostatně evidováno, a aby o něm byl zpravován ten, jehož se věc týká.

3. PŘÍBUZNÉ INSTITUTY

3.1 ŠKOLNÍ MATRIKA

Školní matrika je evidencí dětí, žáků a studentů podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) (dále jen "školských zákon"). Obdobně jako u matriky studentů i v případě školní matriky jsou v ní vedené údaje centrálně shromažďovány Ministerstvem zejména pro účely statistické a pro plnění dalších povinností podle školského zákona¹⁶.

Obě matriky jsou důležitým zdrojem informací o délce studia. Matrika studentů pro rozpočtové, poplatkové a jiné účely, u školní matriky je pak údaj o délce studia nezbytný zejména pro kontrolu délky povinné školní docházky.

3.2 REGISTR DOCENTŮ A PROFESORŮ

Zatímco matrika studentů byla vzhledem k funkcím, které plní, zavedena do současného vysokoškolského systému od jeho počátku, institutem zcela novým je registr docentů a profesorů zaměstnaných na veřejných a soukromých vysokých školách¹⁷. Jeho hlavním přínosem je zpřístupnění informací o pracovních úvazcích docentů a profesorů orgánům plnícím působnost při udělování akreditace.

Uvedená informace je důležitá s ohledem na skutečnost, že personální zabezpečení výuky v akreditovaném studijním programu je jedno ze stěžejních kritérií posuzovaných při rozhodování o žádosti o udělení akreditace. Je přitom zřejmé, že docent či profesor mající přílišné či dokonce nereálné množství pracovních úvazků, může jen stěží materiálně garantovat kvalitu dané výuky. Jeho garanci je proto třeba chápat toliko jako formální a podle toho o ní též při udělování akreditace uvažovat.

Stejně jako údaje uvedené v matrice studentů jsou též údaje evidované v registru docentů a profesorů rozhodné pro případnou sankci společensky nežádoucího chování. V případě docentů a profesorů je touto sankcí faktická nemožnost garantovat studijní program.

¹⁶ Podrobněji k tomu - KATZOVÁ, P. Školský zákon : komentář. Praha : ASPI, a. s., 2008, s. 137 - 153.

¹⁷ § 87 písm. j) zákona o vysokých školách.

4. SHRNU TÍ

Matrika studentů je institutem českého práva poprvé zakotveným v roce 1998 současným zákonem o vysokých školách, který slouží k přesné evidenci studentů vysokých škol.

Vedením matrik studentů jsou pověřeny jednotlivé vysoké školy, údaje povinně v nich evidované jsou centralizovány do databáze vedené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Z ní jsou pak vybrané údaje zpětně transferovány do matrik jednotlivých škol. Tím je vytvořen systém, v němž je Ministerstvo informováno o všech studiích uskutečňovaných českými vysokými školami od roku 1998, a zároveň vysoké školy jsou informovány o všech studiích svých studentů, která probíhala či probíhají na ostatních českých vysokých školách.

Obecně jsou evidované údaje využívány ke statistickým účelům, konkrétněji pak slouží zejména jako rozhodná data pro financování veřejných vysokých škol a pro vyměňování poplatků spojených se studiem. V poslední době slouží evidované údaje též jako jeden z prostředků zjišťování řádného průběhu studia.

Příbuznými instituty matriky studentů jsou školní matrika a registr docentů a profesorů.

Se školní matrikou má matrika studentů společný zejména svůj význam pro statistická zjišťování důležitá pro rozpočtové, poplatkové a jiné účely, obě matriky jsou pak též spolehlivým zdrojem informací o délce probíhajícího, popř. ukončeného, studia.

Naproti tomu registr docentů a profesorů je matrice studentů podobný svým potenciálním sankčním zaměřením, resp. zaměřením na informace, které mohou být základem pro určitou sankci.

Pokud je autorce známo, institut matriky studentů nevyvolává v praxi mnoho problémů. Přesto je třeba upozornit na některé jeho nedostatky, které vyplývají jak z praktických aspektů, tak i z nedokonalostí právních.

Zásadním praktickým problémem je slepé místo v časovém období mezi jednotlivými daty výměn informací mezi matrikami vedenými vysokými školami a centrální databází, jehož následkem je nutně to, že informace získané z centrální databáze nemusí neodpovídat realitě.

Právní nedostatky lze pak spatřovat jak v rozsahu evidovaných informací, tak též v okruhu povinných subjektů, a konečně v procedurálních požadavcích na zápisy těmito subjekty činěné.

Zdroje

- Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Pravidla pro poskytování dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, Č.j.: 598/2010-33 z neuvedeného 2. 2010
- HÁCHA, E. a kol. Slovník veřejného práva československého. Svazek II. Reprint původního vydání z roku 1932. Praha : Eurolex Bohemia, 2000. 1202 s.
- KATZOVÁ, P. Školský zákon : komentář. Praha : ASPI, a. s., 2008. 772 s.
- KUDROVÁ, V. Poplatky za studium nejsou školným. *Revue Universitas*. 2010, roč. 43, č. 2, s. 16 - 22. ISSN 1211-3387.
- ŠMÍD, V., KOHOUTKOVÁ, J. Matriky studentů vysokých škol v ČR a jejich informační hodnota. In Mezinárodní konference RUFIS 2000. Sborník příspěvků. Brno : ApS Brno, spol. s r.o., 2000. s. 111-115.
- VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY (4. 7.1996 - 2. 1.1998). Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona ze dne ... 1997, o vysokých školách a o změně a doplnění zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o vysokých školách) [zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)]. Poslanecká sněmovna : tisk č. 329, 1997.

Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno : Masaryk University, 2010
<http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/>

- Informační systém Univerzity Karlovy : Informační systém Studium :
Metodika práce s IS Studium : SIMS [online]. [cit. 10-11-17]. Dostupné z
<http://is.cuni.cz/IS-89.html>.

Contact – email

veronikakudrova@gmail.com